

EEN MAAND VERZAMELEN IN ZUID- EN MIDDEN-CELEBES ¹⁾

Ik reed per autobus, tevens vrachtauto, naar Watampone. Dit tweeslachtige vervoermiddel is typisch voor Celebes. Er zijn naast den chauffeur twee zitplaatsen en verder achteraan een vrijwel ongemonteerd aantal.... voorzoover de lading dat toestaat. Is er weinig lading, dan worden er banken voor passagiers binnenin gezet; laadt men echter aan een toko in het binnenland twintig pikol djagoeng, dan gaan alle passagiers en de banken eruit, de last wordt opgetast en de reizigers moeten genoeg nemen met een zitplaats op de zakken. Dit is dan soms nog een luxeplaats: in de Toradjalanden waren aan de overvolle auto's slechts hurk- en hangplaatsen over. De vieze, bijna naakte Toradja's bungelden in trossen buiten aan de bussen. De reiskosten per bus zijn echter fantastisch laag; men mag voor de vóórplaats ongeveer rekenen op 1 cent per

Fig. 5. Graslandschap van Zuid-Celebes. In de ravijnen de restanten van het oerbosch.

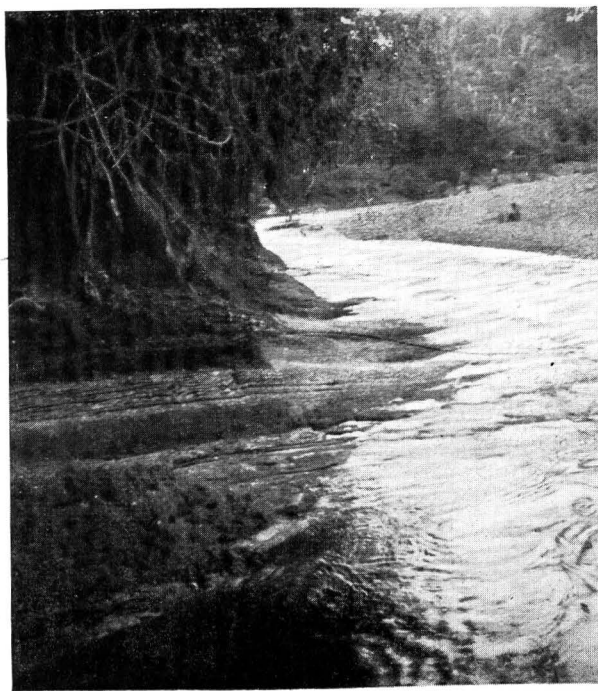

Fig. 6. Wai Lonrong (Bone, Zuid-Celebes).

haven van Makassar, langs de boschranden, hoog in de bergen en langs de stranden te Malino zelfs op de goelpalen van het voetbalveld, overal zag ik weer

km, als men een grooten afstand meerijsdt. Overal is aldus op Celebes de vrachtauto (spreek uit: prahóto) ingeburgerd en populair geworden.

Van Watampone, waar ik in de luxueuse pasanggrahan overnachtte, ging den volgende dag de tocht naar een plaatsje, Lonrong, geheeten, in de buurt waarvan het Boschwezen proeven doet met beplantingen, die aan herbebossing moeten voorafgaan. Lonrong ligt omstreeks 40 km ZZW van Watampone in een vrijwel totaal ontwoud gebied. Overal dus het heuvelige, schijnbare parkland (fig. 5), mooi om er zijn blik over te laten weiden, maar droevig door zijn kaalheid. Het is een land voor wilde varkens en herten, voor weervogeltjes (*Munia*), kwartels (*Excalfactoria*), perkoefts (*Streptopelia*) en roofvogels. Er is één roofvogel, dien men op Celebes meer ziet dan waar elders: de wouw met zijn gespleten staart (*Milvus*). Boven de

¹⁾ Vervolg van jrg. 26, 1937, p. 185.

die grijze vrouwen. Behalve deze natuurlijk de bruine kiekendief (*Haliaetus leucogaster*) valken, arenden en nog andere roofvogels. De terreingesteldheid, wijde open vlakten met de hoge boomen der ravijnen, de rijkdom aan duiven en kleine wevertjes maken dit land uitgezocht voor de snelle roovers; de moerassige alang-alang bevat veel prooi voor de langzamere vliegers.

Langs Lonrong stroomt een vrij breede kali, de Wai-Lonrong, met kiezelbanken en steile oevers. De foto, die ik er maakte, laat de gelaagdheid van het gesteente der oevers duidelijk zien, maar geeft ook de verkeerde impressie van beboschte oevers (fig. 6). Helaas, het bosch is weer gerooid tot aan den hoogen oever.

Fig. 7. Kampong in het overstroomingsgebied van Zuid-Celebes.

Daarboven liggen de regen-sawahs en ladangs, als reeds niet het allesverdringende gras den bodem veroverd heeft. *Lantana*, ook al indringer op Celebes, en *Asclepias curassavica* vervangen zelfs de oorspronkelijke rivierboordflora. Maar verderop langs een zijstroompje vind ik weer een oude *Ficus* en in zijn schaduw andere boomen, die geen „secundairen” indruk maken; ook staat hier de wilde blimbing (*Averrhoa Bilimbi*) van Celebes, de takken van onder tot boven bezet met de geribde vruchten. De prachtige *Troides hippolytus* met zijn grijze, geelgeblokte achtervleugels is hier niet zeldzaam, terwijl een ander pronkstuk van de Celebes-fauna, *Papilio adaman-tius*, een reusachtige spitsvleugelige ondersoort van *Papilio peranthus*, telkens op de *Lantana*-bloemen komt zuigen. Een prachtige buit verkreeg ik, doordat ik in een heet, zonnig hoekje van de beek een bloeiende *Leea* ontdekte. Dit is weer een van die planten, waarnaar ik op excursies altijd uitzie, want de honingrijke bloemtuijen met die kleine groene onaanzienlijke bloempjes lokken altijd massa's wespen, bijen en vlinders. Ook hier weer een verzamelplaats van al wat rondom in het bosch fladderde en zoemde. De kunst is nu maar, tuil voor tuil af te vangen, zonder de dieren, die zich aan andere tuilen laven, weg te schrikken. Als men niet te hard tegen de takken stoot, gaan ze wel op de bladeren van de struiken in de buurt zitten, maar ze keeren toch spoedig terug. Zoo ving ik binnen een kwartier twee Indische Vuurvlindertjes (*Curetis*), een zwartbont Blauwtje (*Castalius*), een paar Dikkopjes (*Hesperidae*) en niet te vergeten de vangst van den dag, een ♂ van *Deudorix loxias*, een soort, die 80 jaar geleden in één exemplaar door A. R. WALLACE bij Menado ontdekt en sedert dien nooit teruggevonden werd. Deze vangst had heel wat voeten in de aarde, want vanonderaf

kon ik het dier niet zien en van den hoogen kant van het beekje, waar de *Leea* aan de overzijde groeide, was de bloemtuil met die *Deudorix* slechts door aan het vliedernet een verlengstok te maken, bereikbaar . . . en toen kon ik met het nu 6 meter lange vliedernet niet meer snel manoeuvreeren. Ik moest dus den vlinder eerst zachtjes verjagen en hem daarna, afgedaald naar een lager blad, van onderen af wegvangen, wat tenslotte gelukte.

"Truly, it 's a good sport", schreef me eens een kolonel van het Britsch-Indische leger, tevens groot vliederverzamelaar. Maar ook een warme sport, zoo om middagtijd: Lonrong ligt slechts 150 m boven zee!

Langzamerhand moest ik nu aanstalten maken om terug te keeren. Spoedig na mij kwam ook ALI met de buit binnen, in een verwaarloosden klappertuin verzameld. Zoo'n kebon is natuurlijk niet met een oerbosch te vergelijken, maar menige soort, die men elders — ook in oerbosch — zelden aantreft, is in een dichtgegroeiden tuin met veel jong houtopslag in soms verrassend veel exemplaren te vinden. Zoo had ALI o. a. een serie van een der fraaie Celebische Palmvlinders (*Elymnias hicetas*) en een gaaf paartje van *Papilio ascalaphus*, den Pastoorvlinder van Celebes, bijeengebracht.

Ik kan niet nalaten, hier even uit te weiden over deze *Papilio*-soort. Natuurlijk mag ik veronderstellen, dat men den gewonen Javaanschen Pastoorvlinder, die *Papilio memnon* heet, kent, en dat men ook weet, dat er daarbij tusschen ♂ en ♀ weinig gelijkenis bestaat (ze zijn *sexueel dimorf*), en dat bovendien het ♀ in verschillende vormen optreedt (*polymorfisme*)¹⁾. Dat ♀ heeft soms geen, soms wèl een spatelvormig aanhangsel aan den achtervleugel, dat het ♂ steeds mist; bovendien kan het ♀ sterk in kleur en teekening varieeren. Ook zal men de rups wel kennen, die steeds bovenop djerboek-bladeren te vinden is. Ze is groen met een schuine witte streep. Men kan in ROEPKE's „Vlinderalbum” een duidelijke afbeelding van haar vinden.

Dezen grooten djerboekvlinder treft men van Ceylon tot Formosa en Nieuw-Guinea overal aan op plaatsen, waar djerboek en andere Rutaceae groeien, dus vooral in de kampongs. Ook wel in het bosch, maar dan ziet men bijna nooit anders dan de mannetjes, die langs den oever van een kali vliegen en er een enkele maal op vochtige zandplekken komen zuigen.

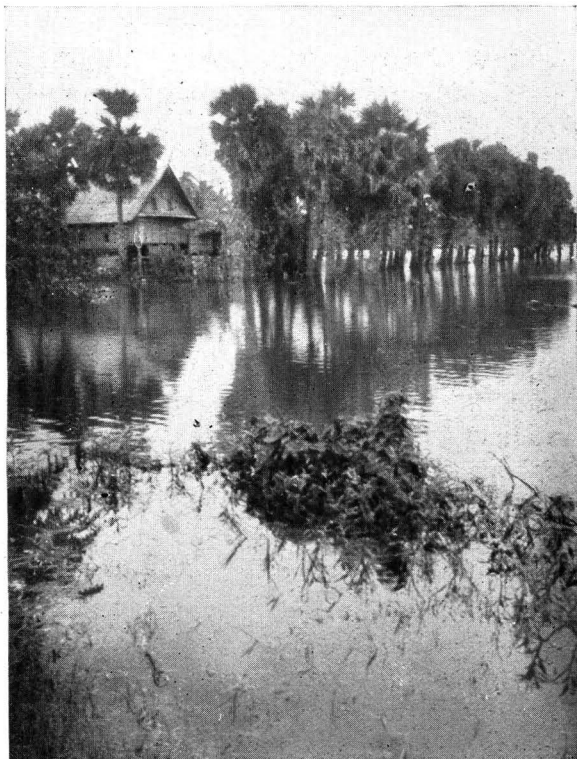

Fig. 8. Een rij lontar-palmen in het verdronken land.

¹⁾ Zie dit tijdschrift jrg. 25, p. 65 (foto!).— Red.

Nu is het bijzondere van de soort dit: in Zuid Voor-Indië en Ceylon is de sexuele dimorfie zeer gering en het ♀ is monomorf. Dit lokale ras, bekend als *Papilio polymnestor*, is staartloos en verder door uitbreiding van de blauwe kleur op de achtervleugels van *memnon* te onderscheiden. Dat het toch de representant van *Papilio memnon* is, blijkt uit zijn leefwijze en ontwikkelingsgeschiedenis, trouwens, in Ned. Indië, waar hun gebieden aan elkaar grenzen, zijn bastaarden tusschen *memnon* en *polymnestor* gevangen.

De eigenlijke *Papilio memnon* bewoont dan een gebied, dat zich uitstrekt van de Himalaja tot de Kl. Soenda eilanden. Het ♂ is zwart met blauwe strepen,

het ♀ dimorf of polymorf, gestaart of ongestaart. De verschillende vormen, die de eilanden en bepaalde streken van het continent van Azië bewonen, ga ik stilzwijgend voorbij. Wie er zich voor interesseert, kan het naslaan in het groote samenvattende Lepidopterenwerk van SEITZ.

Dan komt bij Celebes plotseling weer een groote verandering in de soort: van daaraf tot Nieuw-Guinea zijn beide sexen van de soort voorzien van een flinke spatelstaart aan den achtervleugel. De sexuele dimorfie is als kleur- en tekeningsverschil aanwezig, maar het ♀ is monomorf wat den vleugelvorm betreft. Dit is *Papilio ascalaphus*, die overal op Celebes te vinden is, maar weer het meest om en bij bewoonde plaatsen. De rups lijkt weer precies op de gewone *memnon*-rups, ze zit evenals deze boven op de djeroek-bladeren.

Papilio ascalaphus heeft nog een eigenaardigheid: men kan aan hem zien, of hij in de bergen of in het laagland gevangen is. Aan de onderzijde liggen

Fig. 9. De „weide” voor de waterpaarden.

nl. langs den rand der achtervleugels een aantal oogvlekken, met paarsroode maantjes naar binnen afgezet. Bij de dieren van de kust zijn die maantjes nauwelijks zichtbaar, bij die van het bergland echter zeer duidelijk. In Midden-Celebes zijn in het bergland die maantjes haast tot complete ringen uitgegroeid. Het zou zeker de moeite waard zijn, als eens van alle bereikbare plaatsen op Celebes studiemateriaal van zulk een gewone vlinder als *Papilio ascalaphus* werd bijeengebracht. Ik was slechts in de gelegenheid ruim twee dozijn exemplaren te bemachtigen, maar voor een vergelijkende studie zijn er wel een paar honderd noodig.

Watampone was weer ons eindpunt voor de excursie van den volgende dag. Nu ging de reis naar het Noorden, naar het lage land bij Pompanoea.

In het midden van Zuid-Celebes liggen twee meren, het Sidenreng- en het Tempe-meer, welke als boezems voor al het water, dat van het hoge bergland in het Noorden en de lagere gebergten in het Zuiden afvloeit, dienst doen. Daar bijna het geheele stroomgebied van de in die meren loozende rivieren ontboscht is, komt er in den regentijd aan de bandjirs geen eind. Het water in de meren rijst tot ver boven het droge-moesson-peil en de afvloeiing naar de zee, de Tjenrana-rivier, treedt ver buiten haar oevers, wat minstens drie maanden achtereen duurt. Er kan slechts verbetering optreden in dien wantoestand, wanneer de heuvels en berghellingen zich weer met een waterregelend bosch bedekken. Volgens den opperhoutvester Ir. STEUP is daarvoor de eerste, wellicht éenige voorwaarde: een eind aan het branden te maken.

Het waterland van Pompanoea was overigens zeer de moeite waard. Alles is er aan de jaarlijksche overstromingen aangepast (fig. 7). Men begrijpt niet, hoe de vruchtboomen dat uithouden, jaar op jaar één à twee meter diep in het water te staan, drie maanden achtereen! Maar de afbeeldingen 8 en 9 laten zien, hoe lontar, klapper, pisang en zelfs kapok uit het water oprijzen alsof ze elementen van de mangrove waren. Groote plekken tusschen de kamponghuizen zijn met halfvlottende kangkong (*Ipomoea Batatas*) en boengbroeng (*Polygonum*) overdekt, waarvan de kleine Makassaarsche paardjes grazen, terwijl ze alleen met kop en hals boven water blijven. Witte kakatoea's vliegen over de watervlakten van boom tot boom.

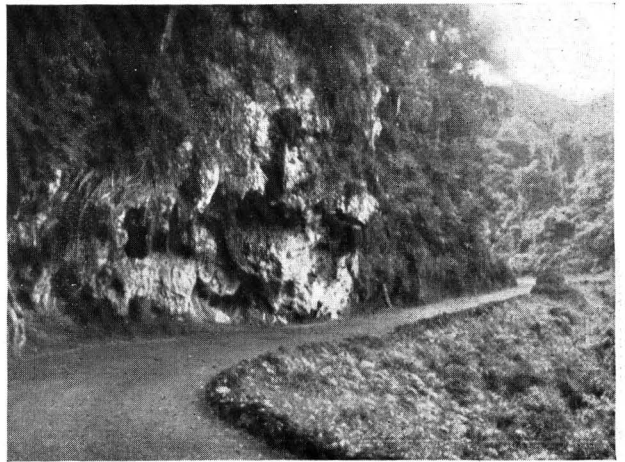

Fig. 10. Kalkrotsen bij Neengo.

Onze tocht ging naar de grens van de landschappen Bone en Wadjo, waar een jonge djati-aanplant van het Boschwezen stond. Terwijl Ir. STEUP daar inspecteerde, kon ik exploreeren. Hoewel buiten het eigenlijke overstromingsgebied liggend, was de alang-alang ook hier erg drassig. Een secundair boschje dicht bij de kampong Kampiri was tevens weideplaats voor een groote kudde karbouwen. Het beloofde wel wat voor vlinders, maar dat viel tegen. Des te groter was het aantal libellen. Ik zag nooit zulke massa's bijeen als hier. Het geruisch van de uit de struiken opvliegende zwermen klonk alsof iemand handenvol droog zand tusschen het gebladerte wierp. De overal gewone *Pantala flavescens* was het talrijkst, maar er waren toch ook vele andere soorten aanwezig, die het verzamelen de moeite waard maakten. Zeer veel libellen waren pas uitgekomen, de vleugeltjes dus nog witachtig en slap.

En dit was nog pas de overgang naar den drogen tijd! Als dat uitkomen van telkens nieuwe scharen libellen eenige weken aanhoudt, totdat het water gezakt is, dan moet in den drogen tijd de lucht wel door die insecten verduisterd worden.

Weer terug naar Watampone, nu voor den laatsten nacht. Ik kan heel weinig van de plaats zelf zeggen. Wat mij opviel was, dat alle boomen langs de aloon-aloon groote bloeiende *anggrek boelan's* (*Phalaenopsis*) droegen, die er door een vorig bloemenminnend bestuursambtenaar tegenaan geplant waren. Iets ter aanbeveling: epiphytische bloementuinen.

Fig. 11. Secundair bosch aan den rand van de vlakte van Oedjong-Lemoeroe.

Watampone moet volgens zeggen van enkele bewoners, die ik daarnaar vroeg, malaria-vrij zijn. Toch ving ik enkele en zag ik véle exemplaren van *Anopheles*. Het is niet onmogelijk, dat deze onbesmet waren, maar het geeft toch te denken.

En zoo kwam er een eind aan deze eerste trip op Celebes. De terugreis werd in langzaam tempo volvoerd, zoodat ik nog gelegenheid had, onderweg, waar een goed terrein lag of een mooi uitzicht te genieten viel, een oogenblik de auto te verlaten. Afbeelding 10 laat de eigenaardige overhangende rotsen in het bergland bij Neengo zien; een paar tientallen meters verder opent de nauwe kloof zich en krijgt men een zeer mooi uitzicht op de vlakte van

Oedjong-Lemoeroe (fig. 11). Het bosch op deze afbeelding is nieuwe opslag.

In de middaguren bereikten wij Makassar weer, waar ik nu nog juist tijd genoeg had voor de voorbereiding van mijn tweeden tocht, ditmaal naar de West- en Zuidzijde van den Piek van Bonthain.

(Wordt vervolgd.)

L. J. TOXOPEUS.

PANTER EN PROOI

Het zal wel tot de groote uitzonderingen behooren, gelegenheid te krijgen een roofdier in het wild zijn prooi te zien bespringen. Daarom meen ik er goed aan te doen, hier het verhaal van een ooggetuige weer te geven.

Al is het dan een verhaal uit de tweede hand, mijn zegsman, de heer J. ROS, administrateur van de Rubber- en Kapokonderneming Soekadana, die o.a. gedurende zes maanden het administrateurschap van den Dierentuin waarnam, is een groot natuurliefhebber en scherp waarnemer, terwijl de tendenz om sensatie-verhalen op te dissen hem ten eenenmale vreemd is. Ik geef het verhaal dan ook zoo weer, als hij het mij verteld heeft.